

of the system.

*Expansion of sources by introducing archival and other documentary sources made possible to draw conclusions about the nature of the changes taking place in the aim and objectives, functions and structure, principles and approaches, forms and methods, area of activities and means of implementing professional development of teachers in the training system on the stages of its formation, transformation into a powerful field – postgraduate education. The factors that had an effect on the trajectory and trends of development of postgraduate pedagogical education are identified. It is indicated on methods and forms of organization that was rejected as unproductive, have survived and are effective now, that were upgraded.*

*The possibilities of extrapolating the results obtained in the study on the activities of continuing education in Ukraine, including postgraduate education. Prospects for further research on the issue are outlined.*

*Key words: postgraduate education, trends, changes, development, primary school teacher, methodological service.*

УДК 378.4/272(44+477)

Бут Я. В.\*

### ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КАТОЛИЦЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

*Статтю присвячено порівняльному аналізу особливостей розвитку університетів при Католицькій церкві Франції та України. Виявлено спільні риси та відмінності між французькими католицькими університетами та Українським католицьким університетом. На основі аналізу французької вищої освіти протягом ХХ-ХХІ століть доведено, що католицькі університети розвивалися залежно від соціального розвитку, що було спричинено політичними, економічними та соціокультурними чинниками. Історичний досвід проведення реформ в університетах при Католицькій церкві Франції свідчить про необхідність періодичного вдосконалення законодавчої освітньої бази, адже вищим навчальним закладам потрібно постійно адаптуватись до ринку праці.*

*Ключові слова: університети при Католицькій церкві, вища освіта, католицька церква, вищі навчальні заклади.*

В умовах формування висококультурного та духовного суспільства, де рівень освіченості й культури всього населення набуває вирішального значення для економічного й соціального поступу країни, зростає потреба в ефективній духовній освіті, головною ланкою якої постає освіта при Католицькій церкві. Вона є предметом оцінки (й переважно критичної) в багатьох країнах світу. Тема вивчення історії католицьких навчальних закладів, а особливо католицьких університетів, належить до важливих, проте поки що недостатньо досліджених робіт. На особливу увагу заслуговує досвід Франції, де університети при Католицькій церкві займають особливе місце і є прикладом сучасних європейських вищих навчальних закладів. Роль Католицької церкви в системі вищої освіти багато в чому визначала її духовну атмосферу, стимулювала розквіт культури в різні часи Франції. Без вивчення історії університетів при Католицькій церкві не може бути повною мірою відтворена соціальна й культурна історія сучасного французького суспільства.

Серед західних учених другої половини ХІХ століття, які вивчали історію створення та розвитку католицьких університетів, слід зазначити Ф. Паульсена, Г. Кауфмана, Ф. Савінї, Х. Рещдола. Хоча відомості, що містяться у фундаментальних монографіях вищеназваних авторів, на сьогодні певною мірою застаріли, в цілому ці дослідження продовжують зберігати своє значення [6, с. 71]. Серед вітчизняних істориків,

\*© Бут Я. В.

що зверталися до «університетських» сюжетів, можна назвати Н. Сперанського, Ф. Фортинського, В. Ігнатовича і Н. Суворова. Ці вчені зверталися переважно до робіт західних істориків і не ґрунтувалися на самостійному вивченні джерел.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз особливостей розвитку університетів при Католицькій церкві Франції та України.

Університетська проблематика визначилася як самостійна сфера наукових досліджень ще в середині XIX століття. Проте значно пізніше виник науковий інтерес до джерел і змісту середньовічного навчання, впливу Католицької церкви на розвиток університетів, культури й духовного життя європейського суспільства (І. Барбур, Ж. П. Віллем, Й. Лортц, Г. Шнедельбах, П. Пупар та ін.). У вітчизняній історіографії після узагальнювальних робіт XIX століття історія університетів при Католицькій церкві довгий час не вивчалася. Інтерес до цієї теми поживався лише в останні десятиліття, свідомством чого є дисертаційні роботи як французьких науковців, так і вітчизняних, пов'язані з історією середньовічних університетів (К. Будз, С. Гуркіна, Т. Левченко та ін.).

У різні часи свого існування проблема незалежності католицького університету не виключала втручання та контролю з боку зовнішньої влади – світської чи духовної, що виявлялося в наданні папами або імператорами різних документів, привілеїв, законів, метою яких було реформування й покращення умов життя вищих шкіл і, звичайно ж, намагання контролювати їх.

Католицькі університети Франції на початку свого існування істотно відрізнялися від сучасних. Спочатку в них не було ні власних будівель, ні університетських містечок. Утримання католицького університету на той час не вимагало великих фінансових затрат. Перші університети були мобільні й розташовувалися в простих і скромних приміщеннях. Університет був співтовариством викладачів (частіше священників) і студентів, які прагнули досягнути спільної мети. Лекції проходили не в спеціальних університетських аудиторіях, а в соборах і різних залах, що належали приватним особам або ж Церкві. Не існувало й університетських бібліотек. Багато студентів походили з сімей нижчих за середній соціальний рівень, хоча серед них було чимало й заможних. Порядок запису до університету був досить вільним і умовним. Більшість студентів, що вивчали мистецтво (у широкому сенсі), були віком від 14 до 20 років. Багато студентів відвідували університет, щоб зробити хорошу кар'єру або ж залишитися в церкві після закінчення навчання. Не дивно, що найбільше учнів вивчало теологію, а пізніше канонічне право. Крім того в католицьких університетах навчалось багато ченців, які або просто хотіли поглибити свої знання, або їхньою метою було бажання прискорити своє кар'єрне зростання [7].

Історія існування університетів при католицькій церкві Франції розпочинається у XVIII столітті. Проте їх попередниками були школи при соборах Франції, які існували ще за часів пізнього Середньовіччя (XV – початок XVI ст.). У той час Церква перейняла в держави ініціативу і цілком узяла на себе турботу про освіту. Зрозуміло, це сталося не відразу і не в результаті офіційного рішення. Маленькі школи при монастирях і храмах зайнялися імпровізованим і несистемним навчанням, що зводилося переважно до поглибленого читання Біблії. Дуже скоро деякі кафедральні та єпископальні школи набрали сили, стали організовувати дослідження, поширювати свій вплив [9].

Богословське навчання в українській історії мало іншу форму, відмінну від французької. Це насамперед залежало від того, що Західна Україна була тривалий час частиною Польщі. У середньовіччі на території Західної Європи виникли школи й університети при Католицькій церкві, де почали вивчати богослов'я як науку. У цей час з'являються перші українські богословські навчальні заклади, зокрема в Острозі та Львові, які суттєво вплинули на релігійно-культурне відродження України наприкінці XVI ст. Це стало підґрунтям для утворення в майбутньому українських вищих навчальних закладів при католицькій церкві. Шкільництво в цей період не було розвиненим

на території України, державу більше цікавило робоче населення, і лише невелика частина дітей могла навчатися в католицьких школах [3].

1783 року Греко-Католицьку генеральну семінарію Відня було перенесено до Львова, що відіграло значну роль для розвитку системи вищої освіти при Католицькій церкві. До початку ХХ століття Львівський університет мав лише два факультети – філософський та богословський, хоча і в цьому навчальному закладі не було змоги відродити й плекати традиції українського християнства.

Початок ХХ століття був багатообіцяючим для українських вищих навчальних закладів при Католицькій церкві: Митрополит А. Шептицький вже 1905 року на сесії Австрійського парламенту підняв питання про необхідність заснувати Український Університет. Проте події Першої світової війни і несприятливі політичні обставини того часу не дозволили швидко реалізувати цей намір. Лише 6 жовтня 1929 року відбулося урочисте відкриття Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, першим ректором якої призначено отця, доктора Й. Сліпого. Об'єднавши довкола себе провідні кола західноукраїнської інтелігенції, Академія відразу ж стала центром богословських і філософських наук. На теренах тодішньої Польщі це був єдиний вищий український навчальний заклад [4].

Відродження Українського Католицького Університету (УКУ) в Україні відбулося 28 червня 2002 року уже в незалежній Україні. Ця подія була результатом майже столітніх зусиль і прагнень Української Греко-Католицької Церкви та українських науковців, які прагнули створити вищий навчальний заклад, що виростав би на ґрунті християнської духовності, культури та світогляду і став би освітнім та науковим центром загального значення.

Заснування католицької університетської освіти відповідало віянням ХХ століття. Поява університетів спричиняла пошквалення громадського життя й торгівлі. Церква прагнула утримати і зміцнити свій вплив на вищу освіту. Ватикан був офіційним покровителем багатьох університетів і прагнув зробити їх залежними від себе. Відкриття нового університету підтверджувалося документом – наказом про створення нового вищого навчального закладу, який підписувався римським папою або царюючими особами. Викладачами були переважно священнослужителі, і це пояснюється тим, що одним із найпрестижніших був факультет богослов'я. Церква також мала в університетах своїх представників – канцлерів, які були у прямому підпорядкуванні архієпископів [8].

Майже 90% студентів Франції навчаються в державних університетах, які надають більш загальну освіту й мають традиційну форму навчання, адже мають довгу історію формування. Університети при католицькій церкві становлять собою одну з особливостей освітньої системи – як французької, так й української. Основна відмінність, що підкреслює їх унікальність серед інших вищих навчальних закладів, – це приналежність до Католицької церкви. Вони з великими труднощами піддаються порівняльній класифікації, адже мають окрему унікальну історію становлення і розвитку. Серед їх випускників – письменники, філософи, священники, державні службовці, фахівці високого класу, які проходять складний відбір при вступі. Навчання є нелегким, адже програма є складною: крім основних предметів, студенти вивчають також теологію, богослов'я, етику, мораль та ін. [2]. Більшість наукових ступенів і дипломів, які видають католицькі університети Франції, визнаються як Католицькою церквою, так і французькою державою, більшість підрозділів університетів мають акредитацію Міністерства освіти Франції, а також Святого Престолу.

Католицька освіта вже давно набула популярності в Європі та світі в цілому, проте на території України вона поки що залишається «об'єктом спостереження». Насправді, рівень освіти у приватних католицьких університетах перевіряється так само, як і в державних, а іноді навіть більш суворо. Католицький університет у Львові працює за тією ж обов'язковою програмою Міністерства освіти, що і державні вищі навчальні

заклади. Різниця спостерігається в методиках викладання дисциплін і додаткових предметах (богослов'я, релігієзнавство, канонічне право, мораль та ін.).

В Україні католицька освіта відіграє також важливу роль у підготовці фахівців. Католицька вища освіта в Україні зайняла свою нішу відносно недавно і втілюється поки що лише в одному вищому навчальному закладі – Українському Католицькому Університеті (УКУ), який за короткий термін свого існування вийшов на міжнародний рівень. В Університеті навчання на магістерських програмах здійснюється за такими спеціальностями та освітніми програмами: богослов'я, історія, соціальна педагогіка, журналістика, медіакомунікації, публічне адміністрування, клінічна психологія (когнітивно-поведінкова терапія), клінічна психологія (психодинамічна терапія), комп'ютерні науки, права людини, фізична терапія, управління неприбутковими організаціями [5]. Тут також можна отримати диплом бакалавра за такими напрямками: богослов'я, історія, соціальна педагогіка, психологія, соціологія, філологія та культурологія.

При УКУ 2003 року було створено науковий відділ. Його метою є координування науково-дослідної та видавничої діяльності університету. До наукової діяльності, крім статей та монографій, які пишуть викладачі, належать також потужні наукові проекти, над якими працюють наукові співробітники різних інститутів, що діють при Університеті (Інститут історії Церкви, Катехитично-педагогічний інститут, Інститут релігії і суспільства, Інститут Літургійних Наук, що був створений лише в листопаді 2014 року) [5].

Одним із найважливіших факторів вибору вищого навчального закладу для навчання студенти Католицького Університету назвали внутрішню атмосферу. Велику роль у своїй відкритості, прозорості, небюрократичності відіграють християнські цінності, на яких будується університет. УКУ є католицьким університетом і належить до великої світової спілки католицьких університетів, серед яких: Federation of Catholic Universities of Europe (Федерація католицьких університетів Європи), Congregation for Catholic Education (Союз католицьких навчальних закладів), International Commission on History and Research in Christianity (Міжнародна комісія з історії та вивчення християнства), The Ukrainian Research Institute of Harvard University (Український пошуковий інститут Гарвардського університету) та співпраця з європейськими й американськими університетами, зокрема в Австрії, Великій Британії, Бельгії, Італії, Канаді, Польщі, США та Франції. Згідно зі своєю місією УКУ – вищий навчальний заклад, створений Українською Греко-Католицькою Церквою та покликаний розвивати українську східнохристиянську культуру [4, с. 32].

Якісна приватна освіта визначається передусім репутацією закладу. Існує думка, що приватна католицька освіта існує для обраних, причому не тільки в фінансовому, а й в інтелектуальному сенсі. Так, у деяких католицьких університетах Франції під час вступу абітурієнти мають пройти тест чи співбесіду з психології. Зазвичай тести присутні в тому випадку, якщо ВНЗ від початку має амбітні плани. Подібні співбесіди проводять також у більшості вищих шкіл Франції. Незважаючи на свою автономність, приватна освіта має підкорятися державним стандартам. Навчальна програма має збігатися з навчальною програмою державних вищих навчальних закладів. Проте католицькі університети пропонують поглиблене вивчення деяких предметів, факультативи та профільну підготовку, але не за рахунок, а разом з обов'язковими предметами. Необхідний мінімум мусить виконуватися.

Як католицький вищий навчальний заклад, УКУ пропонує своїм студентам незалежно від обраної ними спеціальності унікальну світоглядну програму навчання з християнства: не лише зі світовими католицькими традиціями, а й українською християнською культурою. Цією програмою Український університет вирізняється з-поміж інших українських університетів і вважає її не лише своїм покликанням, але і конкурентною перевагою перед іншими навчальними закладами. На початку

навчання в УКУ студенти першого року навчання беруть участь в ознайомлювальній сесії, яка допоможе їм краще зрозуміти особливості та специфіку навчання в католицькому вищому навчальному закладі. Студенти мають право вільно обирати свою громадянську та наукову позицію. При цьому слід із повагою ставитись до офіційної позиції університету, його місії, репутації та інтересів.

Гармонійне поєднання наукової, дослідницької, літературної та духовної складових дозволяє студентам розвивати своє навчання в міждисциплінарності. Така форма дає кожному можливість вивчити межі своєї дисципліни та вміти застосовувати її в інших напрямках. Поглиблене вивчення історії, літератури, філософії, психології, філології спрямоване на виховання «міжнародних» усебічно розвинених студентів. Окремі групи студентів різних факультетів мають відвідувати лекції з вивчення християнської віри. Так, студенти англійської школи незалежно від релігійних переконань зобов'язані відвідувати окремі богослужіння, визначені програмою для ознайомлення з християнською літературою, культурою та вивчення англійської релігійної мови. Програма УКУ також спрямована на відродження міждисциплінарного характеру вищої освіти. Як зазначає Отець доктор Б. Гудзяк, ректор УКУ, «Потреба у міждисциплінарних студіях народжується із прагнення переосмислити та глибше пізнати значення людського існування, суті та покликання людини» [4].

Після отримання Україною незалежності прискорився розвиток сектору вищої освіти: кількість студентів наблизилася до показників провідних країн Західної Європи – Великої Британії, Німеччини, Франції та Італії; значно зросла кількість молоді, яка після закінчення середньої школи прагне вступити до престижних вищих навчальних закладів. Французькі університети при католицькій церкві за формою власності належать до третього сектору економіки, адже вони є ні державними, ні комерційними. Отриманий прибуток відповідно до своїх статутів скеровується винятково на свій розвиток [1]. Розвиток університетів при Католицькій церкві відбувся в результаті реорганізації освітньої системи. В Україні ж католицький університет є приватним вищим навчальним закладом IV рівня акредитації, основною метою діяльності якого є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти. Кожен католицький університет є академічною спільнотою, яка допомагає захищати і пропагувати людську гідність та культурну спадщину шляхом досліджень і навчання.

Для того, щоб зберегти свої позиції, католицькі університети змушені постійно адаптувати свої навчальні програми для соціального розвитку. Під впливом економічних і соціальних змін французькі університети при Католицькій церкві отримали більшу автономію в управлінні та політиці підготовки кадрів. Це стало можливим головним чином завдяки впливу та авторитету церкви, адже, як відомо, саме Католицька церква фінансує свої навчальні заклади, і лише частково католицькі університети підтримуються за рахунок державних субсидій та меценатства.

Університети при Католицькій церкві завжди відрізнялися від державних вищих навчальних закладів. Постійно змінюючи організацію навчальної програми, адаптуючись до вимог ринку праці (академічна відкритість, адаптація до нових професійних вимог, сертифікацій і т. ін.), католицькі університети з часом стали прикладом для сучасних вищих навчальних закладів і мають на меті формувати стійкі моральні якості, культурні та духовні цінності, добropорядність. Зміст морального виховання, що закладений у навчальних програмах католицьких вищих навчальних закладів, відображається в концепціях національного виховання, що сприяє організації виховної та благочинної роботи, включає в себе формування національної свідомості, патріотизму, формування почуття гідності. Саме такі цінності є важливими і для нашого суспільства. Вивчення католицької освіти Франції засвідчує необхідність подальшого дослідження проблеми та використання позитивного досвіду з організації навчально-виховного процесу в цій країні в навчальних закладах України.

**Література:**

1. Гаврутенко Л. Освіта з серця Європи [Електронний ресурс]. – К. : Вид-во «Педагогічна преса». – 2012. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/stlife/osvita-z-sertsya-evropy/> (дата звернення: 23.03.16). – Назва з екрана.
2. Дрожжина Т. В. Освітня система Франції: сучасний погляд / Т. В. Дрожжина. – К. : Управління школою. – 2010. – № 5 (269). – 41 с.
3. Костюкевич С. Образ университета как уникального сплава либерального образования, средневековой гильдии и естественной науки / С. Костюкевич // Alma mater. – М., 2001. – № 6. – С. 34-37.
4. Гудзяк В. Ідентичність і місія Українського Католицького Університету. Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року. – Львів : Видавництво УКУ, 2003. – 200 с.
5. Український Католицький Університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.ucu.edu.ua](http://www.ucu.edu.ua) (дата звернення: 14.04.16). – Назва з екрана.
6. Feret P. Le Pouvoir civil devant l'enseignement catholique. – P. : Hachette et cie, 1888. – 149 p.
7. Goergeon-Liskenne A. L'Institut catholique de Paris : politique et architecture sous la troisième république / Anne Goergeon-Liskenne. – Livraisons de l'histoire de l'architecture, 13 | 2007. – P. 9-22.
8. Lebigue J. - B. L'Institut catholique de Paris / Jean-Baptiste Lebigue. – 2007. – P. 9-22.
9. Raoul N. Universités libres en France / Naz Raoul in Dictionnaire de droit Canonique (no 42). – 1963. – P. 1382-1383.

Бут Я. В.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ  
ПРИ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ ФРАНЦИИ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

*Статья посвящена сравнительному анализу особенностей развития университетов при Католической церкви Франции и Украины. Выявлены общие черты и различия между французскими католическими университетами и Украинским католическим университетом (УКУ). На основе анализа французского высшего образования в течение XX-XXI веков доказано, что католические университеты развивались в зависимости от социального развития, которое было вызвано политическими, экономическими и социокультурными факторами. Исторический опыт проведения реформ в университетах при Католической церкви Франции свидетельствует о необходимости периодического усовершенствования законодательной образовательной базы, ведь высшим учебным заведениям нужно постоянно адаптироваться к рынку труда.*

*Ключевые слова: университеты при Католической церкви, высшее образование, Католическая церковь, высшие учебные заведения.*

But Y. V.

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF UNIVERSITIES  
UNDER CATHOLIC CHURCHE IN FRANCE AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS

*The article is devoted to a comparative analysis of the peculiarities of the development of universities under the Catholic Church of France and Ukraine. Common features and differences between the French Catholic universities and the Ukrainian Catholic University (UCU) are revealed. On the basis of the analysis of French higher education during the XX – XXI centuries it was proved that Catholic universities developed depending on social development, which was caused by political, economic and socio-cultural factors. The historical experience of reforms in universities under the Catholic Church of France testifies to the need for periodic improvement of the legislative educational base, as higher education institutions need to constantly adapt to the labor market.*

*After the introduction of the Bologna system of European universities at the Catholic Church has developed a number of programs for the development of partnerships with other higher educational created opportunities to participate in international symposiums, conferences and seminars. In order to keep their positions, Catholic universities have to constantly adapt their training programs for social development. The economic and social change French universities at the Catholic Church gained greater autonomy*

*in management and training.*

*The development of universities in the Catholic Church took place as a result of the reorganization of the educational system. In Ukraine, the Catholic University is a private higher education institution of IV level of accreditation, the main purpose of which is to provide the conditions necessary for a person of higher education. Every Catholic University is an academic community that helps to protect and promote human dignity and cultural heritage through research and education.*

*Key words: universities under the Catholic Church, higher education, the Catholic Church, higher educational institutions.*

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 374.1

Компанієць О. В.\*

### ПОНЯТТЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ФАХОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

*У статті висвітлюються теоретичні підходи сучасних педагогів Держави Ізраїль до трактування поняття «неформальна освіта». Зокрема, обґрунтовується авторська точка зору, що сприйняття цього феномену різними науковцями залежить більшим чином від того, яку практичну роль виконують чи виконували заклади неформальної освіти в різні часи становлення ізраїльської педагогіки як у форматі незалежної країни (з 1948 р.), так і під час життя єврейської общини в діаспорі. На відміну від вітчизняної фахової літератури, ізраїльські дослідники використовують лише термін «неформальна освіта», визначаючи певні його особливості щодо історико-педагогічного процесу та контентного наповнення.*

*Ключові слова: Держава Ізраїль, неформальна освіта, релігійна освіта, інтерактивна освіта, група, неперервна освіта.*

Україна задекларувала своє бажання приєднатися до європейської концепції освіти, що передбачає навчання впродовж усього життя. Інтеграція до ЄС вимагає визнання неформальної освіти в Україні. Це записано в Угоді про асоціацію, Рекомендаціях Європейської Ради про визнання неформальної освіти та навчання від 2012 року [6]. Однак у законодавчому полі України поняття «неформальна освіта» дотепер не існує. Тобто тисячі людей, які проводять та організують різноманітні тренінги, семінари, лекторії, переважно на безоплатній основі, працюють фактично «нелегально», а також без визнання державою їхнього важливого внеску у становлення громадянського суспільства [12].

Але як і будь-яка нова реалія, що прогнозується для імплементації, система неформальної освіти потребує вивчення позитивного досвіду інших країн, вивчення перспектив і доцільності цього кроку, а також механізмів адаптації до українських реалій та історико-педагогічного досвіду, відповідності цілям і завданням системи освіти в Україні як такої. Важливу роль у цьому процесі відіграє необхідність узгодження наукової термінології, що вживається в обох країнах для позначення означеного педагогічного феномену.

Визначення базових характеристик неформальної освіти як інноваційної для українського освітнього середовища в сучасній науковій літературі викликало появу різних підходів до визначення неформальної освіти як педагогічної категорії. Неформальну освіту зокрема розглядають як форму освіти дорослих (А. Гончарук, Н. Горук, С. Зінченко, Н. Мартинова, Н. Сулаєва, Л. Тимчук); як умову реалізації концепції неперервного навчання (Н. Верхоглядова, В. Давидова, Ю. Деркач, М. Лещенко); як синонім до позашкільної або позааудиторної навчально-виховної діяльності (Т. Кристопчук, В. Стрижалковська, І. Яковлева); як неструктурований,

\*© Компанієць О. В.